

AKTUALNI REGIONALNI PROBLEMI SUČASNOŠTI: ANALIZ TA PROGNOZUVANŃA

УДК: 316.362.5

© Antoni Krauz, Antoni Olak
(m. Rzeszow)

SUROGATKA TO JUŹ ZAWÓD, CZY GLOBALNE SPOŁECZNE ZAPOTRZEBOWANIE

Антоні Крауз, Антоні Олак. Сурогатка – професія чи глобальна суспільна проблема. Автори статті подали коротка характеристика проблеми, як вони кажуть, сурогатки (сурогатного материнства), як нового обличчя «матері-заступниці». Ними здійснено зондування, аналіз явища на основі наявної літератури, а також юридичних документів з он-лайн ресурсів. У статті представлені тенденції, огляди, суспільний попит, а також нова роль сурогатного материнства та потреб його використання.

Ключові слова: сурогатна мати, діти, професія, суспільний попит.

Antoni Krauz, Antoni Olak. Surrogate mother is occupation or global social problem. In given article a brief characterization of the issue as new surrogate calculates the surrogate mother. The survey was carried out, the analysis of the phenomenon on the basis of the available literature, online content of legal documents. Shows trends, reviews, as well as societal demands in terms of the needs and the new role of the use of surrogate mothers in the in vitro.

Keywords: surrogatka, mother, children, profession, social demand.

Anthony Krause, Anthony Olak. Surogatul – ocupatie sau problemă socială la nivel mondial. Autorii au propus o caracterizare succintă a subiectului abordat – surogatul ca nouă imagine a "mamei patron". Ei au făcut sondare, au făcut analiza fenomenului susmenționat baza literaturii și documentelor legale, a surselor online existente. Lucrarea prezintă tendințele, cererea publică, precum și noul rol al maternității surogate.

Cuvinte cheie: mamă surogat, copii, ocupație, cererea publicului.

1. Wstęp. Technika zmienia oblicze ziemi w tym również życie człowieka. To co było dawniej nieosiągalne obecnie stało się faktem. I i II rewolucja przemysłowa dokonała nieodwracalnych przeobrażeń w każdej dziedzinie życia człowieka, społecznego, ekonomicznego, politycznego, moralnego, etycznego. Dzisiaj na skutek rewolucji społecznej zmiany w globalnym życiu społecznym człowieka są nieobliczalne. Przedstawione treści dotyczą coraz bardziej nagłaśnianego tematu surogatki, nowej roli matki zastępczej, dzisiaj na wskutek metody in vitro przez jednych docenianej, drugich potępianej.

2. Istota rozumienia pojęcia matki, przegląd problematyki. Już w starożytności zwracano uwagę na znaczenie miejsca i roli matki w życiu, która rodziła i wychowywała dzieci. Istniała też instytucja zastępczego macierzyństwa. W *Kodeksie Hammurabiego* odnaleźć można zapis, który zezwalał

bezpłodnej żonie na podarowanie swojemu mężowi niewolnicy, w celu spłodzenia potomka, który przyjmowany był następnie, jak ich własny. Również tematowi matki i kobiety, nadawano istotnego znaczenia i traktowano jako kult płodności. Matka zasadniczo traktowana była jednoosobowo.

Ogólnie panowała zasada *Mater semper certa est, pater est, quem nuptiae demonstrant* co znaczy, że Matka zawsze jest znana, ojcem jest ten, na kogo wskazuje związek małżeński. Dawniej, dotychczas nie można było mieć wątpliwości, kto jest matką. Świat jednak szybko się zmienia, wskutek rewolucji społecznej, rozwoju nowoczesnej medycyny (wykorzystanie technologii cyber, nano) dotychczasowe zasady bycia matką już nie przystają do współczesnej globalnej kobiecej rzeczywistości. Do tego czasu stwierdzenie – to, kto był matką było jednoznaczne i bezsporne.

Dziś słowo matka przechodzi przeobrażenia a nawet wypaczenia, posiada wiele znaczeń, którym przypisuje się już kilka określeń, jako: matka zastępcza, surogatka, matka inkubator, matka biologiczna, matka genetyczna, zleceniodawca, zleceniobiorca, matka będąca w związku – zjawisko bardzo powszechne, matka prostytutka dodatkowo produkująca dzieci na handel, matka której dziecko zostało poczęte w szkle [In vitro (łac.), w szkle; https://pl.wikipedia.org/wiki/In_vitro 25.06.2015r.], *duet mam* a jedno dziecko.

Z takiej praktykowanej rzeczywistości wniossek nasuwa się jeden, obecne macierzyństwo schodzi na dalszy plan, przeradza się w produkcję rzemieślniczą, ważny jest tylko cel urodzić dziecko jako towar [Zob. Krauz, 2011]. Zgodnie z ustawową nowelizacją definicji matki wprowadzoną do kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z dnia 6 listopada 2008r. jest nią wyłącznie kobieta, która urodziła dziecko (art. 61k.r.io.)¹.

W związku z tym z mocy prawa do aktu urodzenia dziecka wpisuje się biologiczną matkę zastępczą, gdyż tylko jej przypisuje się macierzyństwo. Stąd idąc tokiem prawnym nie ma żadnego znaczenia fakt, że surogatka nie jest genetyczną matką dziecka. Takie określenie prawne matki jest niespójne ze stanem faktycznym powszechnie praktykowanym i występującym w życiu społecznym na wszystkich kontynentach. Stąd istnieje konflikt prawa w stosunku do uznawania matki jakiej przyszło pełnić wyżej wymienione role w obecnej rzeczywistości globalnego społecznego przyzwolenia i zapotrzebowania.

Należy w tym miejscu zadać pytanie Czy? tego typu zjawisko rozwoju cywilizacyjnego współczesnego społeczeństwa nie zagraża jego

degeneracji, zagładzie. Dotychczas historia pokazała (istnieje wiele przykładów) np. do czego doprowadziła wyższość i plany rasy aryjskiej nad pozostałą społecznością, kosztowało to świat ponad 50mln istnień ludzkich.

3. Interpretacja określeń surogatka – matka zastępcza. Wyraz *surogatka* jest spolszczonym określeniem angielskiego wyrażenia *surrogate mother*, oznacza matkę zastępczą, która w zamian za wynagrodzenie przyjmuje do swojej macicy zapłodnioną drogą *in vitro* komórkę jajową innej kobiety, która ma problemy z zajściem lub donoszeniem własnej ciąży. Surogatka w takim przypadku staje się wówczas tylko matką biologiczną dziecka. Umożliwia w swoich drogach rodnych wyłącznie tylko na rozwój embrionu, natomiast matką genetyczną jest dawczyni komórki jajowej.

Rzadziej zdarza się, że do zapłodnienia dochodzi drogą naturalną poprzez stosunek płciowy. Wówczas surogatka jest zarówno matką biologiczną, jak i genetyczną, jako że w celu zapłodnienia oddała własną komórkę jajową. Rola surogatki sprowadza się tylko do donoszenia ciąży, urodzenia dziecka i zrzeczenia się wszystkich praw do dziecka na rzecz rodziców, którzy za określoną sumę wynajęli jej macicę [Jeżewska, 2011: 327-329].

Instrukcja Kongregacji Nauki Wiary *Donum Vitae* dwojako definiuje *matkę zastępczą*.

Po pierwsze, jest to kobieta, która nosi w ciąży embrion przeniesiony do jej łona, który genetycznie biorąc jest jej obcy, ponieważ został uzyskany przez połączenie gamet dawców, z obowiązkiem oddania dziecka po jego urodzeniu temu, kto zamówił lub uzgodnił ciążę.

Po drugie, jest to kobieta, która nosi w ciąży embrion, dla zrodzenia którego ofiarowała jajo zapłodnione nasieniem mężczyzny niebędącego jej mężem, z obowiązkiem oddania dziecka po urodzeniu temu, kto je zamówił lub uzgodnił ciążę [Morciniec, 2005: 367].

Potencjalna matka zastępcza nie jest traktowana jak człowiek, lecz staje się *przedmiotem*, który zostaje wynajęty na kolejne dziewięć miesięcy, *maszyną*, która ma urodzić zdrowe dziecko. Jej brzuch to tylko *biologiczny inkubator* rozumowanie czysto przedmiotowe nie mające nic wspólnego z rodzicielstwem [Bragiel, nr 2/2010].

Ponadto dokonuje się podziału na macierzyństwo zastępcze pełne i częściowe. *To pierwsze* (zastępcze pełne) charakteryzuje się tym, iż para zamawiająca dziecko, przekazuje surogatce zapłodnioną komórkę jajową pochodzącą od innej kobiety. Natomiast macierzyństwo *częściowe zastępcze* odznacza się faktem, iż matce zastępczej zostaje w macicy umieszczony embrion, który jest zapłodniony nasieniem mężczyzny strony umowy o zastępcze macierzyństwo bez odbywania stosunku płciowego.

Zastępcze macierzyństwo definiuje się jako sytuację, w której jedna z kobiet wyraża zgodę na zajście w ciążę i następnie urodzenie dziecka, po czym przekazuje go innym osobom lub osobie, łącznie ze

zrzeczeniem się praw rodzicielskich do urodzonego dziecka [Fras, Abłażewicz, nr 9-10/2008r.,: 96].

4. Uwarunkowania prawne i społeczne surogatek za granicą. Surogacja związana z macierzyństwem występuje w dwóch wariantach, może być: altruistyczna dozwolona, ale nie można płacić matce zastępczej (poza kosztami wynikającymi z samej ciąży i porodu), komercyjna dozwolona, zezwalająca na wynagrodzenie finansowe dla matki zastępczej. Legalna działalność matki zastępczej (surogatki) występuje aktualnie w następujących krajach: *Australia*, tylko *altruistyczna*, większość stanów uznaje rodziców biologicznych oraz umowy między surogatką a rodzicami, płatna jest przestępstwem.

Kanada tylko *altruistyczna*, nie uznaje umów między surogatką a rodzicami. *Rosja* wszystkie formy są dopuszczalne, również matka zastępcza nie pojawia się w akcie urodzenia. W *Holandii*, *Belgii* dozwolona tylko *altruistyczna*. *Południowa Afryka*, wszelkie umowy są legalne, uznaje się rodziców biologicznych, surogatka ma 60 dni na rozmyślenie się i zatrzymanie dziecka.

Tajlandia, *Ukraina* *Meksyk* brak ograniczeń. *Indie* surogatka staje się codziennością, nie ma praw do dziecka. *Portugalia* przygotowuje się do legalizacji instytucji surogatki dla bezpłodnych małżeństw.

Grecja poszła jeszcze dalej i finansuje koszty opieki medycznej dla matki zastępczej. *USA* działalność surogatek jest legalna, niektóre stany mają różne regulacje, (tutaj miał miejsce w Kalifornii w 1984r. pierwszy w tym kraju *klasyczny* przypadek narodzin dziecka z matki zastępczej, z wykorzystaniem zapłodnienia *in vitro*).

W *Anglii* tylko *altruistyczna*, wymagana adopcja dziecka przez matkę biologiczną w obliczu sądu (jest to jednak formalność). W tym kraju już w 1978r. w urodziło się pierwsze dziecko zapłodnione drogą *in vitro* Luiza Brownl. *Izrael* od 1996r obowiązuje tylko obywateli kraju [http://macierzynstwowozastepcze.blog.onet.pl/ (22.06.2015r.)].

Kraje, które zabroniły wykorzystywania surogatek do rodzenia dzieci, to: od 1994 r. *Francja*; dotyczy to również *Włoch*, *Austrii*, *Niemczech*, *Norwegii*. W *Szwajcarii* są stosowane kary, dotyczy klinik i pośredników uczestniczących w procederze; podobnie jest również w *Hiszpanii*, z tą różnicą, że można skorzystać z procedury w innym kraju wraz ze swoją surogatką.

W krajach jak: *Szwecja*, *Irlandia* – prawo nie reguluje procedur². Postanowień, które bezpośrednio regulowałyby kwestię zastępczego macierzyństwa nie zawiera także Europejska Konwencja Bioetyczna. Jedynym zapisem, który można byłoby odnieść do tej problematyki jest art. 21, który stanowi, iż: *Ciało ludzkie ani jego części nie mogą stanowić źródła korzyści finansowych* [http://www.coe.int/t/dg3/healthbioethic/texts_and_documents/ETS164Polish.pdf (25.06.2015r.)].

5. Zawód surogatki w Polsce kwestią czasu.

Wśród kobiet rynek brzuchów do wynajęcia ciągle jest w Polsce mało znany i w zasadzie funkcjonuje trochę poza prawem [Smolińska, *Wprost*, 15.12.2014r.]. Zgodnie z obowiązującymi przepisami umowy związane z surogacją uznaje się za nieważne. Wobec nieuregulowania kwestii surogacji w prawie, takie umowy mogą być zakwalifikowane jako dokumentujące przestępstwo handlu dziećmi. Zgodnie z obowiązującym u nas prawem jest to handel ludźmi, co jest karalne.

Co więcej, w świetle polskich przepisów urodzone przez surogatkę dziecko, choć genetycznie nie ma z nią nic wspólnego, należy tylko do niej. W Polsce zjawisko to podlega zasadzie: to, co nie jest zakazane prawem, jest dozwolone. W związku z tym oficjalnie w przepisach prawa, surogatka nie istnieje, co zupełnie nie przeszkadza jej sprawnie funkcjonować na rynku społecznym dzieci. Sieć internetowa na blogach jest pełna kobiet oferujących swą pomoc pozostania matką zastępczą. Stosuje się w tych sytuacjach tzw. adopcję ze wskazaniem, legalną i dozwoloną. Jednak pod znakiem zapytania stawia fakt czerpania z niej korzyści majątkowej. W takim wypadku z mocy prawa cała procedura podlega pod handel ludźmi.

Całkowity brak regulacji prawnej sprawia, że surogatką może stać się dobrowolnie każda kobieta, która jest tym tematem zainteresowana. Z racji macierzyństwa jedną osobą chronioną w tym przedsięwzięciu jest surogatka. Biologiczni rodzice są całkowicie na jej usługach, nie mają wpływu na finał tego ekonomicznego w większości przedsięwzięcia. Kwestie finansowe wynajęcia surogatki w Polsce według różnych źródeł wahają się od 30 do 150tys. zł. [Smolińska, *Wprost*, 15.12.2014r.]. Przykładowe ogłoszenia występujące w Internecie, niektóre w rodzaju referencji, dodatkowy atut przedstawiający wiarygodność zgłaszanych ofert.:

[... - Witam po raz trzeci pomogę jakiejś parze zostać rodzicem, mam 29 lat dwie śliczne zdrowe córki. Dwa razy byłam matką zastępczą urodziłam 2 ślicznych zdrowych chłopców z własnego jajeczka. Jednego w 2010r. drugiego 2013r....

- Wynajmę swój brzuszek w celu urodzenia dziecka. Witam jestem zdrową 35latką bez nalogów, mieszkam we Wrocławiu, grupa krwi ARh(+).

- Jestem też gotowa do zmiany miejsca zamieszkania na czas trwania pierwszej ciąży., Adopcja legalna w Polsce i zagranicą, zrzeczenie się praw do dziecka. Za pomoc finansową, gdyż jestem w trudnej sytuacji finansowej. Koszt urodzenia dziecka to 35000 zł, lub 9000 – 15000€...

- Trzydziestoletnia mama dwóch zdrowych dzieci użyczy swój brzuch zdecydowanej parze, która z powodów zdrowotnych nie może doczekać się własnej pociechy.

- Jestem zdrową, bez żadnych nalogów mężatką. Niestety nie udostępniam swojej komórki jajowej. Preferuję, by materiał genetyczny pochodził od

przyszłych rodziców. *Województwo Kujawsko Pomorski* [www.surogatka.blog.onet.pl 20.06. 2015r.]³.

Głównym powodem podejmowania przez kobiety decyzji o surogacji w Polsce jest aspekt finansowy, to czekające wysokie wynagrodzenie. Większość kobiet decydujących się na rolę surogatki czyni to ze względu na trudną sytuację materialną. Należą do nich między innymi: studentki, pragnące zarobić na utrzymanie w czasie studiów lub bezskutecznie szukające pracy.

Drugi obszar to kobiety w średnim wieku, nie pracujące, a posiadająca już co najmniej jedno dziecko. Kolejna grupa to matki żywicielki rodziny wielodzietnej, będące w wyjątkowo trudnej sytuacji materialnej, zrobią wszystko, by utrzymać finansowo swoją rodzinę. Dla nich to nie poryw serca, lecz interes [Braćiel, nr 2/2010].

Ze względu na kwestię niepłodności, która w Polsce dotyczy 10 – 15% par, zapotrzebowanie społeczne w Polsce na surogatki w pewnym stopniu istnieje. Stąd w Internecie pojawia się coraz więcej stron, gdzie można znaleźć ogłoszenia jak wyżej kobiet chętnych urodzić cudze dziecko, jak np. surogatki.com ... itp.

W naszym kraju do tej pory powstała jedna agencja wynajmu brzuchów: Elizabeth – Matki Zastępcze Surogatki, mająca siedzibę w podwarszawskim Piasecznie. Oficjalnie zarejestrowana była jako pośrednictwo w zatrudnianiu opiekunek⁴.

Z punktu widzenia prawa czerpanie korzyści materialnych z macierzyństwa zastępczego (w tym pośredniczenie między surogatką a ewentualnymi klientami) jest przestępstwem (art.189a §1 i 2 oraz art.211ak.k.). Według art.189a. §1. kto dopuszcza się handlu ludźmi, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3. §2. kto czyni przygotowania do popełnienia przestępstwa określonego w §1, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5⁵.

6. Kwestie finansowe, moralne, etyczne matki zastępczej. Najprościej ujmując w przypadku macierzyństwa matki zastępczej jej dziecko traktowane jest jak towar, który można sobie zamówić i nabyć. Potomstwo przestaje być już *cudem*, najcenniejszym darem od Boga. Staje się wynikiem dwustronnej umowy pomiędzy zamawiającymi a surogatką. A przecież dziecko powinno być znakiem błogosławieństwa Bożego i przede wszystkim owocem wielkoduszności rodziców, gotowych na jego przyjęcie i wychowanie⁶.

Macierzyństwo zastępcze, tak jak pozostałe metody sztucznego zapłodnienia, bezpośrednio godzi w sakrament małżeństwa. Jest ono przykładem postawy małżonków egoistycznie pragnących dziecka, nie zgadzających się z wolą Bożą. Powierzenie swojego macierzyństwa tonu do wynajęcia nie ma nic wspólnego z prawdziwą miłością małżeńską i macierzyńską.

Niektórzy etycy nazywają to wręcz *prostytucją* oddaniem części własnego ciała za pieniądze [Braćiel, nr 2/2010]. Kościół Katolicki, oceniając moralnie metody sztucznego zapłodnienia, bierze pod uwagę także okoliczności i możliwe konsekwencje, jakie z

nich płyną, tak dla małżonków, jak i dla embrionu. W tym świetle macierzyństwo zastępcze nie może być etycznie zaakceptowane. Dziecko ma bowiem nieodwołalne prawo zostać poczęte przez własnych rodziców, być noszone pod sercem swej matki, być zrodzone i dorastać w małżeństwie [Zob. szerzej Piątek, 2012: 167-184].

Prywatny interes rodziców pragnących dziecka nie może być ważniejszy niż wartość drugiego człowieka. Działając dla swego osobistego szczęścia, małżonkowie nie mogą podważać i negować planu Bożego. Uciekając się do macierzyństwa zastępczego, dokonują oni rozdziału pomiędzy pokrewieństwem genetycznym, pokrewieństwem biologicznym a pokrewieństwem społecznym. Taki rozdział wpływa destruktywnie na życie rodziny. Osłabiając rodzinę, osłabia całe społeczeństwo [Zob. Olak, 2013].

Zakończenie. W Polsce nie istnieje prawo dotyczące działania matek zastępczych. Jedyne dokumenty i przepisy, które regulują to zjawisko opierają się na Kodeksie Cywilnym i Karnym oraz Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym. Bardzo silny wpływ na rozwój surogacji i decydujące zdanie na ten temat posiada Kościół Katolicki, który jest głęboko zakorzeniony w życiu, jak i w tradycji naszego kraju.

W wielu krajach istnieje już prawo dotyczące macierzyństwa zastępczego, w niektórych jest surowo zabroniona w innych np. Indie szeroko praktykowane.

¹ Kodeks rodzinny i opiekuńczy – Ustawa z dnia 25 lutego 1964r. (Dz.U. 1964 Nr 9, poz.59 ze zm.). *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, art. 61, Dz.U. z 2008 r. Nr 220, poz. 1431.

² Tamże.

³ Por. Pawlik A., 2011, Zróżnicowanie rozwoju społeczno-gospodarczego w województwie świętokrzyskim, Wiadomości Statystyczne, nr 11, PTS, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, s. 60-70

⁴ http://www.mjakmama24.pl/rodzice/kariera-prawo-finanse/surogatka-prawie-jak-matka-matka-zastepczaczyli-brzuch-wynajme,173_2927.html (25.06.2015r.); P. Dziekański, Społeczna odpowiedzialność instytucji samorządowych, s. 157-168, [w:] Rocznik Ostrowieckiego Towarzystwa Naukowego, Nr3-4, Ostrowiec Świętokrzyski, 2014

⁵ Ustawa z dnia 6.06.1997r. Kodeks karny Dz.U. z 1997 nr 88 poz. 553.

⁶ Katechizm Kościoła Katolickiego, nr 2373.

УДК: 338.24: [334.72:36]

© *Marcela Friptu*

(*м. Кишинів*)

PROMOVAREA ANTREPRENORIATULUI SOCIAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA PE BAZA EXPERIENȚEI ȘI A CELOR MAI BUNE PRACTICI ALE ROMÂNIEI

Antreprenoriatul social reprezintă un nou model de afaceri care îmbină în sine un scop social și o mentalitate de business. Acest domeniu s-a dezvoltat exponențial în ultimii ani, și a devenit un fenomen social, economic și cultural de nivel mondial. Articolul dat prezintă un studiu de caz asupra apariției și dezvoltării conceptului de economie socială și antreprenoriat social în Europa, în special, în România și mai apoi în Republica Moldova. Aici este prezentată analiza a celor mai bune practici ale întreprinderilor sociale, care activează în România și identificate sugestiile optime pentru dezvoltarea și susținerea acestui segment de antreprenoriat în Republica Moldova, cu scopul soluționării problemelor sociale cu care se confruntă republica.

Civinte-cheie: antreprenoriat social, economie socială, întreprindere socială, probleme sociale, scop social.

Marcela Friptu. Promotion of social entrepreneurship in Moldova, on the basis of the experience and best practices of Romania. Social entrepreneurship is a new business model that combines a social goal with a business mentality. This field has grown exponentially in recent years and has become a global social, economic and cultural phenomenon. Given article represents a study case concerning the occurrence and development of the concept of social economy and social entrepreneurship in Europe, particularly in Romania and later in Moldova. Here is presented the analysis of best

practices of social enterprises that are working in Romania and are identified the optimal suggestions for the development and support of social entrepreneurship field in Moldova, with the aim of solving social problems facing the country.

Keywords: Social entrepreneurship, social economy, social enterprise, social problems, social goal.

Марчела Фріпту. Сприяння соціальному підприємництву в Республіці Молдова на досвіді і найкращій практиці в Румунії. Соціальне підприємництво це нова бізнес-модель, що поєднує в собі соціальну мету та бізнес-менталітет. Ця галузь набрала обертів в останні роки і стала соціальним, економічним і культурним явищем на світовому рівні. Дана стаття являє собою тематичне дослідження по виникненню і розвитку концепції соціальної економіки і соціального підприємництва в Європі, особливо в Румунії та в Республіці Молдова. Тут представлено аналіз кращих практик соціальних підприємств, що працюють в Румунії та визначено оптимальні пропозиції для розробки та підтримки цього сегмента підприємців в Республіці Молдова з метою вирішення соціальних проблем, що стоять перед країною.

Ключові слова: Соціальне підприємництво, соціальна економіка, соціальне підприємство, соціальне питання, соціальне призначення.

Economia socială, deși pare să fie un concept bine ancorat în realitate, este un fenomen relativ nou